
РОЗДІЛ V. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.22>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СВОБОДИ ОСОБИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Белов Д.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету,
Заслужений юрист України
<https://orcid.org/0000-0002-7168-9488>*

Форкош Е.Р.,

*студент 2 курсу магістратури,
юридичного факультету
Ужгородського національного університету*

Белов Д.М., Форкош Е. Р. Соціальне підприємництво: здійснення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність.

У статті аналізується категорія свободи підприємницької діяльності. Опрацьовуються нормативно-правові запоруки підприємницької діяльності, закріплені у Конституції України. Здійснення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність – це поетапна реалізація у правомірній поведінці учасниками підприємницьких правовідносин законодавчо закріплених домовленостей і відповідальності, що сприяють одержанню матеріальних і духовних благ у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і здійснення торгівлі, тощо.

Важливість розгляду питання конституційного гарантування права на підприємницьку діяльність зумовлена декількома причинами, зокрема: законодавча база України у сфері господарських правовідносин визначається деякою неупорядкованістю і неузгодженістю, та потребує модернізування; а сучасний стан втілення конституційного права на підприємницьку діяльність є незадовільним. З огляду на це постає невідкладна потреба наукового усвідомлення ефективного законодавчого механізму реалізації конституційних гарантій на підприємницьку діяльність. Підтримка держави у здійсненні особою конституційного права на підприємницьку діяльність повинно реалізуватися шляхом позитивного впливу на утворен-

ня гарантій вказаного права, тому необхідно долучити увесь комплекс юридичних засобів з метою дотримання державними органами необхідних умов для ефективної реалізації належного людині і громадянину права.

Передбачені у Конституції України гарантії права на підприємницьку діяльність де-не-де мають нормативний характер. У першу чергу, це пов'язано з тим, що нормативно-правові акти, конкретизуючи Конституцію України, містять деякі незлагодженості та прогалини. Стосовно фіксування цих гарантій на конституційному рівні, то право на підприємницьку діяльність показує за необхідне виділити блок присвячений економічній сфері, який буде утворювати системний вплив на зміст поточного законодавства та прикладний механізм втілення таких гарантій. Питання створення державою домовленостей для відповідного функціонування підприємницької діяльності невід'ємні від розуміння та правового забезпечення, що повинна відіграватись в реалізації гарантій підприємництва для чого й необхідний ефективний правовий механізм управління економікою та створення тих умов для заняття підприємницькою діяльністю; та створення окремих напрямів і критеріїв для досягнення та забезпечення права громадян на підприємницьку діяльність.

Ключові слова: прибуток; правовідносини; держава; гарантування державою прав; конституційна свобода; свобода вибору.

Byelov D.M., Forkosh E.R. Social entrepreneurship: exercise of the constitutional freedom of a person for entrepreneurial activity.

The article analyzes the category of freedom of entrepreneurial activity. Regulatory and legal guarantees of entrepreneurial activity enshrined in the Constitution of Ukraine are being worked out. The exercise of a person's constitutional freedom to engage in entrepreneurial activity is a step-by-step implementation in lawful behavior by participants in entrepreneurial legal relations of legally established agreements and responsibilities that contribute to obtaining material and spiritual benefits in the field of production, performance of work, provision of services and trade, etc.

The importance of consideration of the constitutional guarantee of the right to entrepreneurial activity is determined by several reasons, in particular: the legislative framework of Ukraine in the field of economic legal relations is determined by some irregularity and inconsistency, and needs modernization; and the current state of implementation of the constitutional right to entrepreneurial activity is unsatisfactory. In view of this, there is an urgent need for scientific awareness of the effective legislative mechanism for the implementation of constitutional guarantees for entrepreneurial activity. The support of the state in the exercise of a person's constitutional right to entrepreneurial activity should be implemented through a positive influence on the formation of guarantees of this right, therefore, it is necessary to include the entire complex of legal means in order to ensure that the state bodies comply with the necessary conditions for the effective implementation of the right that belongs to a person and a citizen.

The guarantees of the right to entrepreneurial activity provided for in the Constitution of Ukraine are sometimes normative in nature. First of all, this is due to the fact that the normative legal acts specifying the Constitution of Ukraine contain some inconsistencies and gaps. Regarding the fixing of these guarantees at the constitutional level, the right to entrepreneurial activity shows that it is necessary to allocate a block dedicated to the economic sphere, which will form a systemic influence on the content of current legislation and an applied mechanism for the implementation of such guarantees. The issue of the creation of agreements by the state for the appropriate functioning of entrepreneurial activity is inseparable from the understanding and legal support that must be played in the implementation of guarantees of entrepreneurship, for which an effective legal mechanism for managing the economy and creating the conditions for engaging

in entrepreneurial activity is necessary; and the creation of separate directions and criteria for achieving and ensuring the right of citizens to entrepreneurial activity.

Key words: profit; legal relations; state; state guarantee of rights; constitutional freedom; freedom of choice.

Постановка проблеми. Реалізація конституційного права особи на підприємницьку діяльність насамперед передбачає розуміння поняття статті 42 Конституції України. Дане поняття яке визначене у нормі основного закону України дає нам певне осмислення та реалізацію названої конституційної свободи, що безпосередньо є актуальним на сьогоднішній день не тільки для галузі конституційного або ж господарського права, але й для пересічного громадянина, який виявив бажання реалізувати цю норму.

Стан опрацювання цієї проблематики. Необхідність розгляду питання конституційного гарантування права на підприємницьку діяльність обумовлена декількома причинами, зокрема: законодавча база України у сфері господарських правовідносин характеризується деякою непослідовністю і неузгодженістю, та потребує вдосконалення, а сучасний стан реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність є незадовільним. З огляду на це виникає нагальна потреба наукового осмислення ефективного законодавчого механізму реалізації конституційних гарантій на підприємницьку діяльність. Стан опрацювання цієї проблематики на сьогоднішній день все ще є недостатнім, адже соціальне підприємництво, як новий інститут, перебуває в процесі становлення в Україні. В той же час, над дослідженням правової природи соціального підприємництва працювали такі науковці як Н.В. Коленда, А.М. Колосок, А.О. Черчик, Л.М. Черчик, В. Смаль, В. Кокоть та ін.

Метою статті є дослідження питання безпосереднього конституційного права на підприємницьку діяльність, гарантія його забезпечення та недоліки, які виявляються у процесі та механізмі реалізації соціального підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Соціальне підприємництво або ж підприємницька діяльність являє собою складне явище та через що, встановлює собою сукупність взаємовідносин, які в кінцевому випадку відносяться до міжгалузевих сфер регулювання даних правовідносин. У даному питанні постає необхідним вирішення питання яким чином закріплюються та забезпечуються гарантії конституційного права на підприємницьку діяльність.

Конституція України – основний закон держави. Вона очолює національну правову си-

стему нашої держави, та впливає на розвиток і зміну поточного законодавства. Статтею 42 основного закону нашої держави, фіксує права кожного громадянина на підприємницьку діяльність, гарантує кожному вільний вибір цієї діяльності, розпоряджатись отриманим прибутком на власний розсуд, підтримувати здорову конкуренцію між підприємцями, тощо. Це право ґрунтується на свободі підприємницької діяльності, тобто на істотній можливості здійснення особою на власний розсуд функціонування такого бізнесу, не забороненого законом та з метою одержання прибутку [1, с. 90].

Підприємництво неможливе без свободи або ж волевиявлення, а якщо і можливе, то воно не може бути стрімким, здатним швидко адаптуватись до умов та реалій ринку, а отже і бути конкурентоздатним. Тому доречним було виділити систему правових можливостей, які зазначені у змісті конституційної свободи на підприємницьку діяльність: 1. реалізовувати самостійно, ініціативно, вчасно, на власний ризик господарську діяльність не заборонену законом; 2. витребувати від зобов'язаних суб'єктів здійснювати дії, які спрямовані на дотримання виконання права уповноваженого суб'єкта; 3. використовувати соціальне благо для досягнення економічних і соціальних цілей та одержання прибутку; 4. звертатися в судовому порядку до компетентних органів чи посадових та службових осіб із вимогою захистити і поновити порушене право на підприємницьку діяльність [2].

Існують різні твердження щодо судження та класифікації запевнення реалізації та забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Можна визнати, що усі автори не заперечують того свідчення, що гарантії конституційних прав і свобод – це і є ті умови і засоби їх забезпечення реалізації. Не заперечується ними й градація гарантій на загальні та спеціальні, а також і те, що вони закріплюються Конституцією та законами України, що є безпосередньо гарантіями як конституційних прав, так і конституційних свобод людини на підприємницьку діяльність. Для розгляду підстав систематизації гарантій втілення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність слід розкрити визначення видів реалізації названої конституційної свободи та їх спеціальні умови.

Типи гарантій втілення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність можна окреслити, як закріплені нормами Конституції України так і ті, що деталізовані у нормах законів України. Тобто, це так звані загально-соціальні та юридичні умови і засоби, які створюють сприятливі випадки для здійснення права особи на підприємницьке функціонування. Порядок гарантій конституційної свободи

на підприємницьку діяльність включає в себе передумови економічної, політичної, соціальної, ідеологічної, юридичної природи, необхідної для їх реалізації.

Економічні гарантії – це фіксовані конституційними нормами економічні умови і засоби, які забезпечують реалізацію особи права на підприємницьку діяльність. Положеннями ст. 13, 14 основного закону України визначені ті умови, що спрямовані на користування природними об'єктами власності народу України, а також ст. 43 визначаються засоби забезпечення свободи приватної власності, підприємницької діяльності, можливостей обирати працю за власним бажанням. Політичні гарантії – це умови та засоби, що забезпечують здійснення свободи особи на підприємницьку діяльність. До них відносять норми, які закріплюють обов'язки держави та її органів, інших суб'єктів політичної системи суспільства створювати умови для реалізації, використання свого права.

Як приклад, ст. 3 Конституції України закріплює основним обов'язком держави необхідність утвердження і гарантування прав і свобод людини. Згідно зі ст. 85 Основного Закону України, вона визнає за парламентом ряд функцій, які у свою чергу забезпечують свободу особи на підприємницьку діяльність. На народ покладається право формувати парламент і главу держави. Дотримання конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність її реалізації покладається на органи правосуддя, прокуратуру та інші правоохоронні органи.

Вагоме значення щодо конституційної свободи на підприємницьку діяльність є вільний доступ особи до відповідних благ, які задіяні у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг або ж здійсненні торгівлі. Підприємець є вільним за своїм правом у розпорядженні, володінні та користуванні тими благами, в результаті його одержання. Свобода людини насамперед полягає у використанні його прибутку на власний розсуд за той товар який він виробляє. Одним із основних джерел фінансових ресурсів підприємства є прибуток.

У ході реалізації права особи на підприємницьку діяльність вагоме значення має конфігурація поведінки суб'єктів та їх волевиявлення. Доречним питанням при дослідженні умов здійснення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність є встановлення кола суб'єктів правовідносин. Потрібно вирізняти такі правові різновиди поняття як «суб'єкт підприємницької діяльності», «суб'єкт господарювання» та «суб'єкт права на підприємницьку діяльність», оскільки вони не є тотожними як за обсягом та змістом, так і за формою. Оскільки, якщо суб'єктом підприємницької діяльності особа стає бути тільки з моменту її реєстрації у такій сутності через встановлений

законом порядок, то свободою на підприємницьку діяльність наділена кожна особа з моменту її народження, а інститут «реєстрації» є етапом реалізації даної свободи, яка і відбувається за присутності певних встановлених законом умов [3, с. 213]. Вагоме місце серед суб'єктів втілення конституційного права на підприємницьку діяльність належить державі та її органам, оскільки саме на них покладається місія сприяння реалізації, охоронюваної функції зазначеної свободи [4].

Висновки. Отже підсумовуючи результати дослідження можемо зробити такі висновки. Втілення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність слід аналізувати як поетапне втілення у правомірному діянні його суб'єктами. Безумовно ці правовідносини є законодавчо закріплені та фіксують умови, які сприяють одержати матеріальні та духовні блага у галузі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, тощо. Важливими ознаками втілення конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність слід виділяти правове закріплення незалежності особи у виборі та здійсненні підприємницької діяльності. Головною метою у здійсненні такої діяльності є вільний доступ людини до відповідних блага та реалізація їх в правомірній поведінці учасників правовідносин. Утворення зобов'язань особи, держави, демократії у всіх сферах нашої життєдіяльності. Відповідальність сторін правовідносин за неналежне втілення конституційної свободи особи. Реалізація конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність – це покрокове втілення у правомірній поведінці суб'єктами цих правовідносин законодавчо підкріплених умов і відповідальності, що допомагають отриманню матеріальних і духовних благ у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, здійснення торгівлі, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковач А. Охорона й захист державою конституційного права людини на підприємництво. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5 Т.1 С. 88–92.
2. Олійник А.Ю. Конституційне право особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні*: Всеукраїнська наук.-практ. конф. Київ: КНУТД 2017.
3. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: навчальний посібник. Київ: Атіка. 2004. 464 с.
4. Кучеренко А.В. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2(5). С. 38–44.
5. Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правовий статус особи: базові підходи. *Конституційно-правові академічні студії*. 2020. № 1. С. 22–25.
6. Белов Д.М. Конституційно-правовий статус людини і громадянина: окремі питання теорії конституціоналізму. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 77–79.
7. Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правові засади статусу особи: окремі аспекти. *Аналітично-порівняльне право*. № 1. 2021. С. 21–26.
8. Громовчук М.В., Белов Д.М., Принцип гуманізму, як основоположний принцип побудови сучасної правової держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 65. С. 46–50.
9. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. №3/2022. С. 22–24.
10. Белова М.В., Марцеляк М.О. Принцип гуманізму, як передумова змісту окремих категорій прав людини. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 73(5). 2022. С. 33–35.
11. Dmytro Byelov. Social entrepreneurship as a modern institute of business and human interaction. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*. 2022. Issue 2. P. 20–23.
12. Белов Д.М., Росул Н.О. Соціальне підприємництво в механізмі реалізації конституційних прав та свобод людини та громадянина. *Аналітично-порівняльне право*. №5. 2022. С. 33–36.
13. Белов Д.М., Росул Н.О. Соціальне підприємництво як елемент механізму реалізації конституційних прав громадян. *Матеріали міжнародного круглого столу «Праця та її оплата, відпочинок в умовах війни: конституційні гарантії та раціональні можливості» (18 листопада 2022 року)*.